

رېڼا څيزان له سهر په روه رده ټاک له روانگه په روه رده ټاکي

پروگرامی و هزاره‌تی په‌روه‌ده قونای (1-6) ی بنه‌رتی به‌نمونه

ریبوار صابر محمد

کۆلیژی پەروەردە، زانکۆی چەرمۆ.

پوخته:

Article Info

Received: June, 2019

Revised: July, 2019

Accepted: August, 2022

Keywords

رۆل، خیزان، په‌روه‌رده، په‌روه‌رده‌ی ئیسلامی

Corresponding Author

rebwarsaber@yahoo.com

گرښکي رڼي څيړان له پوره وده کړنې منډال دا له چي يوه سهراچوۍ گرتوه؟ بډۍ څيړان له هر دزگريه کي تري پوره وده کاريگه تره له سر ټيستا ودهاوتۍ منډال، ټايا پروگرامي پوره ودي ټيسلامي قوڼاغي (1-6) بندړتي تاجه ند کاريگه ري هه يه له سر پوره ودي تاک ، مه به ست له ټه رکه کاني څيړان بهرامبر منډال تا چيه؟ څيړان بډ بنياتناني کومه لگهۍ ټارام و پيگه ياندي تا کي سود به خش پيادهۍ لابه نه (بابلوړۍ ، دهرني ، کومه لابه تي وټابوريه کان) ي کردوه يا تيشک خراوته سر چنه دلايه نيکي دباريکاو له پيگه باندنډا.

لهم توئینه وودا ئەرك وپیداوستیه کانی خێزان بۆ پهروهدهیه کی دروست ئاماژی بیکراوه هه‌سه‌نگاندن و تێبینیه‌کان له‌سه‌ر پرۆگرامی پهروهده‌ی ئیسلامی قو‌ناغی به‌نه‌رتی خراونه‌ته‌ روو، توئینه‌وه‌که‌ له‌ سێ به‌ند پێک دێت له‌ به‌ندی یه‌که‌م به‌شی یه‌که‌م ئاماژه‌ به‌ چوارچۆیه‌ی گشتی توئینه‌وه‌که‌ و پێناسی زاراوه‌کان له‌به‌شی دووه‌مدا ئاماژه‌کانی پهروه‌ده‌ی ئیسلامی له‌سه‌ر تاک و خێزان پهروه‌ده‌ی ئیسلامی، له‌ کۆتا به‌ندی‌شه‌ له‌سه‌نگاندن بۆ بابته‌کانی پهروه‌ده‌ی ئیسلامی له‌ قو‌ناغه‌کانی (1-6) به‌نه‌رتی له‌سه‌ر پهروه‌ده‌ی تاک و خێزان، تا چ ئاستیک ده‌توانێت کاریگه‌ر بێت، له‌کۆتاییدا به‌ده‌ره‌نجامی ئه‌وه‌ی خێزان ئه‌و شوێن و جیجیه‌یه‌ سه‌ره‌تای ده‌سپێکی په‌یوه‌ندی و گه‌شه‌ی کۆمه‌لایه‌تی و به‌ها و ئا‌کاری مندا‌له‌، وه‌ پهروه‌ده‌ی ئیسلامی گشتگیره‌و چه‌خت له‌ بو‌اره‌کانی ئی‌مانی و ئا‌کاری وه‌زری و ده‌رونی و کۆمه‌لایه‌تی و ته‌ندروستی ده‌کاته‌وه‌، به‌کردنه‌وه‌ی خول و پالێشتیکردنی خێزان ته‌ماشاکردنی ئاین وه‌ک ره‌فتار و دانانی پرۆگرامێکی نو‌ی وه‌ک راسپارده‌ یه‌ به‌ کۆتا به‌شی توئینه‌وه‌که‌.

مقدمة

من أين جاءت و ما مصدر أهمية دور الأسرة في تربية الاطفال ؟ لماذا يكون تأثير الأسرة أكثر وقحا حاليا وفي المستقبل من جميع المؤسسات الاخرى ، وألى مدى تؤثر مادة التربية الاسلامية في المرحلة الاولى الى المرحلة السادسة؟ وما المقصود بواجبات الأسرة حول الطفل ؟ والأسرة لها دور بارز لبناء المجتمع أمن وتحويل الفرد الى عامل ايجابي بمراعاة الجوانب البايولوجية و النفسية والاجتماعية و الاقتصادية أو تسليط الضوء على جوانب محددة خلال عملية التربية والتنمية والبناء؟ في هذه الدراسة تم عرض و مناقشة وكذلك الاشارة الى واجبات وضروريات الأسرة لبناء تربية صحيحة وتسجيل الملاحظات حول منهج التربية الاسلامية للمراحل الاساسية كما ذكرنا، والدراسة تتضمن ثلاث بنود

البند الاول: تمت الاشارة الاطر العامة للدراسة وكذلك التعاريف الاصطلاحية ،البند الثاني: ذكرنا الاهداف الاساسية لمادة التربية الاسلامية حول الفرد والمجتمع، وفي البند الثالث والاخير شرحنا تقييما حول المواضيع التي ذكرت في مادة التربية الاسلامية للمراحل الاساسية وكيفية التأثير على تربية الفرد، ومدى تستطيع التأثير على تربية

المجتمع، وفي الختام تمت الإشارة الى النتائج الهامة وهي ان الأسرة هي الحاضنة الاساسية وهي بداية مهمة لعلاقة وتطوير وتنمية الجانب الاجتماعي والقيم العامة للطفل، وكذلك التربية الاسلامية شمولية وهي تؤكد على الجوانب والمجالات اليمانية والصفات العالية والمبادئ الفكرية والنفسية والاجتماعية وكذلك الصحة للطفل، وذلك من طريق فتح الدورات لتقوية الأسرة بكافة جوانبها واعتبار الدين كسلوك (ايجابي) و وضع منهج جديد كتوصيات واقتراحات واستنتاجات ذكرناها في ختام الدراسة

به ندى په كه م :

به شی یه که م

چوارچيڙهه گشتي توڙينه وه که

1. کیشە ی توڤڤینه وه که
2. گرنگی توڤڤینه وه که
3. ئامانجه کانی توڤڤینه وه که
4. بڤناسە ی چه مک و زار اوه کان

1. کیشہی تویرینه وه که The Problem of the Research

مانای زمانه‌وانی پره‌ورده: گه‌شه‌دانه به‌لایه‌نی ناکاری
وجه‌سته‌یی ونه‌ش ونمای هزرو رۆشنیری ،چاو‌دی‌ری
ته‌ندروستی .

چہند ییناسہ یہ ک لہ سہ ر یہ و ہ ر دہ:

یەکەم: (یوحنا هربارت اللمانی 1776- 1834) دەلێت مەبەست لە پەرودە رهوشتە، گەشتن بۆ فەزێلە، وه‌گه‌شتن به‌و ئاسته‌ به‌رپه‌گه‌ی فێکردن ، ئاراسته‌ کردن، رێکخه‌ستن ده‌بێت.

دووم: (جان جاك رۆسو 1712-1778) كه به پيشه‌نگي (رائد) پوره‌ده‌ي نوڤي رۆژئاوا داده‌نرئت له كئټيبي (اميل) دا ده‌ئيت: له‌سهر فترخواز تنه‌ها فترپوون نيه به‌لكو پيوسته راسته‌ي‌كان بۆ خودي خودي ئاشكرا بكات، واته پوره‌ده پروسه‌يه‌كه‌ي خودي و هه‌لقولاوي ناخي مندا له .

(جون ديوى 1845-1905) ز.دهلۍ : پوره‌درده واتاى ژيان،
پرسه‌ى گونجاننده له نيوان مروف وژينگه‌دا

ژيان بهسروشتی خوۍ کار بو مانه وه دهکات، له ړنگه ی نوټپونه وهی بهرده وام ، نه وه یه ک دهمریت له پیناو نه وه یه کی تر، ټهم گواسته نه وه روښنیریې مروځایه تبه له نه وه یه که وه بو نه وه یه کی تر ، کوۍ ټهم پرۆسه یه له پیناو مانه وه دایه، پرۆسه ی په روه رده ش کردارگه لیکه کومه لگه له رپه وه روښنیری و ټامانجه به ده سته اتوه کات ده پارټیزیت، که واته به روه رده پرۆسه ی گه شه دانه

که واته: په روږده پروسه یه کی به ږده وام و مهبه ستداره، بو مروځایه تی وگوځانډنی له گه ل ژنگه جوړاو جوړه کاند.

پهروهردی ئیسلامی:

پهروهردی ئیسلامی خاوهن دیدیکی گرنه و ئامانجی پینگه یاندنی تاکه له ناو کومه نگه دا به ناکارو رهفتاری زیندوو، له پیناو چه سپاندنی به ها بالا کانی کومه نگه دا، رزگارکردنی تاکه له په رسته به ناوهرۆکه کان و له گوپراهی له کردنی بێ گیانه کان ، بهم شیویه تاک ههست به ئازادبوونی ژیری و روپاک بوونی ناخ و بهرجهسته بوونی بهرزه وهندی کومه لایهتی دهکات ، له پهره وهردی ئیسلامیدا چه سپاندنی به ها بالا کان له پزیه بندننی کاره گرنه کانه و به ئهرتیه وه له تاک دهر وانیته پهرتوکی پهره وهردی ئیسلامی قوناغی بنه رهتی:

مه‌به‌ست لێ‌ده‌دا به‌و په‌رتو‌کانه‌ ده‌وت‌ری‌ت که له وه‌زاره‌تی
په‌روه‌رده‌ی حکومه‌تی هه‌ری‌می کوردستان بۆ قوناغه‌کانی (1-
6) بنه‌رتی وه‌ک پرۆگرام دانراون وده‌خوێند‌ری‌ن (2019-
2020) به‌ناوی (په‌روه‌رده‌ی ئیسلامی)

به نندی یہ کہم

بهشی دووهم

خزان

جۆره کانی، خنزان

مه به سته کانی یه روه رده ی خیزان

تھرکہ کانی یہ روہ ردهی خیزان

یہ روہ رده

میژووی یهروهرده

خیزان:

یه کهم دامه زراوهی پهروه دهییه که مروّف له دواى هاتنه
دو نیاوه ټیکه لى ده بیټ یه کهم ژینگه یه مندال که سټی خوۍ
تیا دا دروست ده کات و یه کهم و یستگه یه بو پاراستنى زمان و
گواستنه وهى نه ریت و مانه وهى په چه له ک و چه سپاندنى
به هاگان و ئاراسته کردنى رفتارو گه شه دان به تواناو
پیکه ستنى هه لچونه کان، یه کهم ده رگا به منال تیا دا پاریزراو
ده بیټ و له وټوه زانیارى و تواناو شاړه زابیه کان وهرده گریټ
و بینج سالى به کهم، ته مهنى منال له خنزاوه به هاو ئه خلاق

همه مو توئینه وهیه کی زانستی که له لایه ن توئیه رانه وه ته نجام ده دریت به مه به سستی که پانه به دوای چاره سه ریکی زانستیانه بو کیشه که، گرنگی و روئی خیزان له پهره ورده کردنی مندال جیی بایه خ و گرنگی همه مو سه رده میک بو به و شیوازه باوانه ی که له ناو کۆمه لگه که دا هه بوه، وه تا چ ئاستیک پرۆگرامی پهره ورده ی ئیسلامی له ناوه نده کانی خوئندن ده توانان یارمه تی ده ربین ، ئهم توئینه وهیه تیشک ده خاته سه ره ره روو لایه نه که (خیزان ، پهره ورده ی ئیسلامی) و گاربه ربیان له بواری پهره ورده دا.

2- گرنگی توپڑینهوه : The Importance of the Research

هەر توێژینهوهیه که دهکریت له بواری خێزان و پهروه ده کردنی منداڵ خهزمهتیی گرنکه و کومه لگه یی سودمه ند دهیت، گرنگی ئه مه توێژینهوه له دوو خاله دا دهخه تته روو:

1- رۆلى خىزان له پهروه ده كړدن و پيگه ياندني تاكدا.

2- کاریگه رنه بونی بابته کانی پهروه رده ی ئیسلامی له قوناغی بنه رته دیا.

3- **ثامانجه کانی توڙينه وه که The Purposes of the Research :**

1- تا چ ئاستىك قوتابخانه لەرپىگەى بابەتى)
پەروەردەى ئىسلامى) دەتوانىت رۆلى ئىجابىانەى ھەپ
لەسەر پەروەردەى تاك وخزان.

2- خستنه پرووی ئاستی ئه‌رکی خێزان و په‌روه‌رده له ئیسلامدا

4 -میتۆدی توێژینهوه که (Research Methods)

له‌ب‌ناو بانگترین و زۆر به‌کاره‌توت‌ترین ڕێبازه‌کان له‌ توێژینه‌وه وه‌سفیه‌کاندا ڕێبازی رووینوی کۆمه‌لاتیه‌ که برێکی زانیاری و‌داتای زۆر سه‌بارته‌ به‌ بابته‌ی توێژینه‌وه‌ فراهه‌م ده‌کات، هه‌روه‌ها یه‌کیکه‌ له‌ وێڤگایانه‌ی توێژینه‌وه‌که‌ له‌ توێژینه‌وه‌ کۆمه‌لایه‌تی و په‌روه‌رده‌یه‌یه‌کاندا به‌ کار دێت ، به‌وه‌ پێناسه‌ ده‌ک‌رێت بریتیه‌ له‌ توێژینه‌وه‌یه‌کی گشتی بۆ دیارده‌یه‌ک له‌ نێو گرووپێکی دیاریکراوداو له‌ شوێنێکی دیاریکراوداو سۆراخکردنی دیارده‌کان (گه‌هر حه‌سۆ ،2018، له‌په‌ره 85) ئه‌م توێژینه‌وه‌یه‌ له‌ رووی شیوازه‌وه‌ به‌ توێژینه‌وه‌یه‌کی وه‌سفی (Descriptive Method) داده‌نرێت.

4- پیناسه‌ی چه‌مک و زاراهه زانستیه‌کافی تویرینه‌وه‌که
ختران:

خیزان پیناسه‌ی جؤراو جؤری بؤ کراوه هەر یه کهو له روانگه‌ی قوتابخانه‌و زانستی کۆمه‌لناسی و ده‌روناسی و (علم الاجناس) خویانه‌وه پیناسه‌یان کردوه ، زۆریه‌ی توپژهران هه‌ردوو زاراوه‌ی (الاسره، العائله) یان به کار هیناوه به‌لزم زۆرینه‌هاورپان له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی خیزان له پیاو هاوسهر و منداڵ پێک دیت، (ئه‌رسقؤ) ش یی وایه یه کهم کۆبو‌نه‌وه‌یه که سروشت بانه‌گوازی بؤ کردوه،له‌سه‌ر بنه‌مای ئه‌رکه‌کان و تێکردنی پانه‌ره سه‌ره‌تاییه‌که‌نی تاک یان (ریکه‌ستنیکی سروشتیه که سروشت بانه‌گوازی بؤ ده‌کات) (ئۆگست کؤنت) ش ده‌لێت: خانه‌ی یه کهمه له جه‌سته‌ی کۆمه‌لگه‌دا.

په‌وره‌ده‌له‌لایه‌ن زانایانی بیروک‌کی گه‌شه‌دان به‌ژیان و خو‌گون‌جان پٚیان وایه په‌روه‌ده‌ بنه‌مای مانه‌وه و خو‌گون‌جاندنه، چونکه‌ گهر خو‌گون‌جاندن بوونی هه‌بوو که‌واته ژیان به‌رده‌وامه، په‌روه‌ده‌ش باوه‌ری به‌م خو‌گون‌جاندنه هه‌به .

یه کیک له خاله جه وهه ریه کانی په روه رده به شداری کړدنی کارای خیزانه هاوشان له گهل دهرگا په روه رده ریه کانی تر، چونکه ئه رک و بهر برسیار ټی خیزان هه ستیارو و ټستگه ی یه کمه ی چاندنی به هاگانه لای منډال هه ر له وټوه وه فیزی کومه له چه مک وئاکار و په فتار و داب ونه ریت ده بیټ ، پاسته وخوځ کاریگه ری له سه ر که سایه تی منډال دروست ده کات، و په نگدانه وهی له سه ر ژبانی روژانه ی منډال ده بیټ، واته یه کم هه نگو ی بڼه ماکانی په روه رده له خیزانه وه ده ستیږده کات، یاشان دهرگا گانی تر وه ک

- 1- دەرگاڭانی فیکردن سهرمتاکی لهباخچهوه دهستیڤدهکات و بهزانکو کۆتای دیت.
 - 2- دەرگاڭانی(الارشاد) مزگهوت و بنکه رۆشنیرییهکان.
 - 3- دەرگاڭانی (التوجیه) ئاراستهکردن ، راگهیاندن.
- ههریهک لهم دەرگاڭانه لهدوای خیزانهوه گاریگهری تایبهتیان ههیه و ناتوانین بههند وهریان نهگرین بهئکو بههمومبانهوه لهژێر چاودیرییهکی پهروهردهبیانه دهبنه تهواوکاری ئهركی خیزان.

ئەرکەکانى پەرورەدى خېزان:
خېزان بەچەند ئەرکىنكى بىنەرەتى گىرنگ ھەلەدەستىت كە
چەند لایەننىكى جىاوازى كەسابەتى مندال و ژيانى لە خو
دەگىرت ئەویش خوۋى لە بوارەكانى (بابلوژى ، دەروونى
كۆمەلەيتى، ئابورى) دەبىننیتەو، دواتر خېزان وورەكارى
براكتىكى لە ئەستۆ دەگىرت:

- 1- ئەرەبى تەندروسى
- 2- ئەرەب بېولۇڭىيە كان
- 3- ئەرەب سۆزدارى
- 4- ئەرەب كۆمەلەيەتە كان
- 5- ئەرەب ئاكارىيە كان
- 6- ئەرەب ئانىيە كان
- 7- ئەرەب سىكىسيە كان
- 8- ئەرەب ژىريە كان
- 9- ئەرەب داھىيانكارى
- 10- ئەرەب تەتەوايەتى
- 11- ئەرەب شارستانىيەتى
- 12- ئەرەب ئابورىيە كان
- 13- ئەرەب ژانخوشى

وراستی و خهیره کان ده بیټ فیږ ده بیټ لهم فره موده دا وټنای
راسته کان ده کیشی ((مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِكْرِهٖ،
فَرَبَّوْهُ يَهْدِيْهِ رَوْ بُنْيَانِهٖ رَوْ بِمَجْسَانِهٖ))
واته: واته هه موو منایک له سره فیره تیک له دایک ده بیټ
، ټه ویش یه کخواناسی و ټیمان و بروایه دایک و باوک و
دوره و بهر که ی فیگره ی ده شیوټن و ده بکه نه جووله که یان
گور یان مه جوسی.

خیزان یه که یه کی گرنکه بۆ بنیاتانی قهواره یه کی په روره دې و پرۆسه ی به کۆمه لایه تی بون و بنیاتانی که سایه تی منډال و چه سپاندنی خوو ئاکاره خوازراوه کان به درېژای ژبانی، چونکه منډال له قوئانی سهره تای ته مه ننیدا لاسای هه لسوکه وتی دایک و باوکی ده کاته وه ، خیزان گاریگه ری خودی (ژاتی) و دهرونی و په وشتی له سهر منډال هه یه، له گه ل فیزیونی زمانی دایکدا هه ندئ به ها و ئاراسته وه رده گریت، خیزان به شیوه یه کی راسته و خۆ به ژداره له بنیاتانی شارستانیته و تۆکمه کردنی به یوه ندی له نیوان کۆمه لگه و هاریکاری کردنی نیوانیان وه زاراهوی خیزان پێناسه و واتایه کی پرونی نیه که زاناکان له سهری ړیکه وتب، سهره رای ئه وه ی خیزان یه کی که له و یه که سهره کیانه ی بوونیدای کۆمه لایه تیان لیتیکیدت، وه پشت ئه ستوره به به سته ره وه ی خۆین و هاوسه ړتیی و هه لگرتنه وه و چاره نوی هاوبه ش ، خۆگونجاندن و تیکه لاوبونی کۆمه لایه تی بۆ منډال ئاسان ده کات له ژیر رۆشنای بیروباوه رو خوره وش و به هاکان و ئه و رۆشنیری یه که ئه و کۆمه لگه یه پیاده ی ده کات.

جوړه کانی خیزان:

- 1- خیزانی ناوہ کی ، العائلہ النوویہ (Nuclear Family)

خیزانی ناوہ کی زارواہیہ کہ پروفیسور (رؤبہرت مکایفر) لہ بہرتوی (کؤمہ لگہ) بہ کاریہیناواہ، مہ بہستی ئہ وخیزانہ قہ بارہ بجو کہ یہ کہ لہ زن ومیزد و مندا ل پینکدیت ولہ خانویہ کدا دہ زن، خیزانی ناوہ کی لہ کؤمہ لگہ شارستانی پیشہ سازہ کان و ژینگہ پیشہ ی وناوہندیہ کاندنا بہ دیدہ کرت.

- 2- خیزانی فراوان العائله الممتده (Extended Family)

خیزانی فراوان ئەو زاراوەیە کە پرۆفسیۆر (رۆبەرت مە کایفر) بە کاریبەناوە مەبەستی لەخیزانی قەبارە گەورە لە ژن ومێرد ومنداڵە کانیاو و خەزمەکانیان پێکدێت وهەمویان لەیکە مائدا دەژین ، ئەم جۆرە لە خیزان لە کۆمەلگە کشتوکالو گوند نشینەکان و کۆمەلگە خۆجێییە عەشایەری جوتیارەکان و خێلەکیەکاندا بەدیده کەوت

- 3- خیزانی جیگیر العائلہ المستقرہ (Statable
family)

کۆمەڵناسی فەرهەسی (فردریک لیپلای) ئەم زاراوەی داھێنا لەپەرتوکی (خێزانە ئەوروپییەکان و کارکردن) مەبەستی لەو خێزانە کلاسیکی و تەقلیدیەییە کە لە ژینگە کشتوکالو گوند ولادیکاندا نشتەجیبون ئەم خێزانە بەرلە شۆڕشی پێشەسازی لە ئەوروپا بونیان ھەبوو، ئەم خێزانە ناوئراوە خێزانی جیگیر ، چونکە تاکەکانی بڕوایان بەیەک ئایدۆلۆژیای کۆمەڵایەتی و ئایینی و ئاکاری ھەبوو ،ھەروەھا بەژداریان لەجێبەجێکردنی یەک پێشەدا کردو، ئەمەش یارمەتیدەربوو بۆ لەیەکچونی داب و نەرت و بەھاو ھەلویستەکانیان ھەروەھا لەیەکچونی بارودۆخە ئابوری وکۆمەڵایەتیەکانیان مەبەستەکانی پەرۆدەیی خێزان:

کۆتای ههیه، به کێک له بهرهمه کانی مێشکی مرۆف پهروره دهیه، که پێویستی ژيان هیناویه تیه ژيانوه، چونکه مرۆف ناتوانیت به خواستی داواکاریه کانی ژینگه کهی بجوێتهوه و ناشتوانیت بهرامۆشی بکات، کهواته تاکه رێگه بۆ خۆگونجاندنی مرۆف له گهڵ ژینگه و دوروبره کهیدا بریتیه له (پهروره ده) ههر له رێگه ی پهروره ده وه نهوه کانی مرۆف راده هێنێن بۆ خۆ گونجاندنی له گهڵ ژيان ئیستای ئاینده

پهروره ده له کۆمه لگه سه ره تاییه کاندای به ساده وساکی ناسرابوو خواردن و خواردنه وه پۆشاک سه ره که ترینیان بوه، چا و لیکه ری و گوێرایه لی دلسۆزانه بوه، پێداویستیه کانی ژيان ساده و ساکار و دورو له ئالۆزی بوون دوو جۆری پهروده هه بوه، پهروره ی کرداری: وابسته بوه به بێراوه کانه وه له هیزو پێداویستیه کانی که دایک و بابوک پێی هه ستا و

یه کێک له و راستیانه ی که پێمان ده ئین پهروره ده له سه ده کانی کۆندا به و شێوه بوه که منال و پێگه شتوو عادات و تقالیدی کۆمه لگه کهی دووباره بکاته وه، پهروره ده کردنیش له سه ر بنه مای پێه لگرتی باوان و نان و ئاو پێدان بوه، فیزی ئیش و کاره کاره کانی رۆژانه یان کردون، وه ک کاره خزمه تگوا ریبه کانی ماله وه و چنێن و دروستکری پێداویستیه کانی.

کهواته پهروره ده له کۆمه لگه سه ره تاییه کاندای ریه تانی ئالی بوه له سه ر بیرو باوه ره کۆمه لایه تیه کانی (دیوی) ده لیت له رێگه ی نواندن و سه ما و ته قلیده وه منالان کارو ره فتارو ئاکاری گه ره کانی دووباره ده که نه وه.

به ندی دووهم

ئامانجه کانی پهروره ده ی ئیسلامی له سه ر تاک و خیزان

پهروره ده ی ئیسلامی:

شێوازه کانی پهروره ده له چاخه سه ره تاییه کاندای:

بواره کانی پهروره ده ی ئیسلامی

پهروره ده ی ئیسلامی:

مانای کرداری پهروره ده ی ئیسلامی : گشه دانه به فره لایه نی مرۆف، بوعدی رۆحی، زینده گی و بایلوژی، هزری و رۆشنیری، هه لچون و سۆزداری، ئاکاری، ره وشتی و کۆمه لایه تی له پێنا و کامل بوونی مرۆف، له نێو کۆمه لگه یه کی ئارام و وابسته به به ها نه گۆره کانی ئیسلامه وه، پرۆسه ی بنیاتانی که سیابه تی ئیسلامی به له بواره کانی (فیکری، ئاکاری رۆح و لاشه) به یی بیرو باوه ری ئیسلام یاساکانی به نفیری و پراکتیکی له ژيان و گه ردوندا بۆ به رجه سه ته بوونی په رستشی پهروره دگار

پهروره ده ی ئیسلامی به رپرسیاریتی تاکه، پێویسته گه شه به بوا ری هزری و زانیاری و ده روونی خۆی بدات، به ره چاو کردنی قوناغه کانی گه شه کردن، وابسته نیه به کات و شوێنه وه له ههر شوێنیک مرۆف بوونی هه بێت، به ناوبانگه به وه ی پهروره ده یه کی کرداریه په یوه ندی له نێوان کاری تیوری و پراکتیکی دروسته کات، وه له سه ر بنه مای ئازادی بنیاتراوه به ره چاو کونی ژینگه. ریزگرتن له ئازادیه کانی و دادگه ری کۆمه لایه تی و بانگه واز کردن بۆ زانست و زانیاری پهروره ده یه کی دروست یه کی تره له ئامانجه کانی پهروره ده ی ئیسلامی

شێوازه کانی پهروره ده له چاخه سه ره تاییه کاندای:

پهروره ده له کۆمه لگه سه ره تاییه کاندای به ساده وساکی ناسرابوو خواردن و خواردنه وه پۆشاک سه ره که ترینیان بوه، چا و لیکه ری و گوێرایه لی دلسۆزانه بوه، پێداویستیه کانی

ئهم ئه رکانه ی له سه ره وه ئاماره کانی پێداوه له سه ره که ترین ئه رکه کانی خیزانه به رامبه ر به مندال، کاری پهروره ده له گه ل گه وه کردندا به شێوه یه کی هاو سه نگ ده پروات و زۆر جاریش پهروده ده ده که وێته پێش به خێو کردنه وه چونکه خیزان سه رچاوه ی مه عریفی و ره فتاریه بۆ نه وه کانی هه رکات هاو ته ریب پێکه وه ئاراسته یان به ره و سه ر هه نگاو بنیت ئه وه خیزان له ئه رکه سه ره که کهی خۆی که مه ته رخه م نه بووه به رۆلی سه ره کی خۆی هه ستا وه به پێچه وانه وه خیزان نایته و یستگه ی یه که می گه شه دان به توانا جیاوازه کانی مندال. پهروره ده

پهروره ده پرۆسه یه کی چاره نو سه سازی مرۆف سازی، ته واوی تاکه کانی کۆمه لگه پێویستیان پێی هه یه به و پێیه ی خیزان پێکه ی نه رو زامنی مانه وه ی ره وه ی ئاده مێزاده، قوتا بخانه و ئایدا و ئاینه کانی هه ریبه که و به شێوازی جیا له خه می مانه وه و پاراستنی ئه و یه که یه بوون، جیاوازه سالانی تر قوتا بخانه ی تایبه ت باس له پهروره ده و سیستمی نوێ ده که ن چونکه ته نها پهروره ده ده توانیت مرۆف بسازن بۆ گۆراکریه کانی.

تێگه یشتن و ئامانجه کانی پهروره ده به یی ژینگه و کۆمه لگه و کات و شوێن و نه ریخی با و ته مه ن و قوناغ ده گۆرین و گۆرانکاری به سه ردا دیت، ههر بۆیه تا ئیستا گۆرا و تێگه یشتنیکێ موحد بۆ پهروره ده نیه، تێگه یشتن له پهروره ده په یوه ندی به دیاری کردنی ئامانجی ههر گه ل وه ته وه یه که وه هه یه وه تا چه ند ئهم ئامانجانه گاریگه ر ده بن به کارتیگه ره کۆمه لایه تی و ئابوری و سیاسه ته جۆرا و جۆره کانه وه و کارتیگه ره ئایی وه له سه فی و بۆ جوونه سایکۆلۆجیه کانی.

(سایکۆلۆژیای پهروره ده ی Educational Psychology) ش بواریک زانستی ده رونه که له هه لۆیسته پهروره ده یه کانی و به تایبه تیش له فیزگه دا گرنگی به شرو فه کردنی ره فتاری مرۆفی ده دات، زانستیکه چه ندان زانیاری و چه مک و بنه ما و رێگه ی ئه زموونی و تیوریمان پێشکه شه کات له کرده ی فیزیون و فیزیکاریدا یارمه تیمان ده دات شاره زاییه کانی پتر تر ده کات

به واته یه کی که گۆرانکاریه له ره فتاردا، تا ئه و راده یه مرۆف توانای به جی گه یاندنی پێداویستیه کانی سه ره ده می هه بێت، له گه ل روه به روه ی بونه وه ی به ریه سه ته کانی داها توه. (ما جد الکلیانی)

مێژووی پهروره ده:

له کۆمه لگه دیرین و به راییه کاندای مرۆف موماره سه ی کاری پهروره ده ی کردوه، به لام ئهم په ره و کردنه ستایلیکی نه گۆرو ئه کادیمی نه بووه له سه ر ده مێکه وه بۆ سه ر ده مێکی ترو له شوێنیکه وه بۆ شوێنیک تر وته نانه ت له خیزانیکه وه بۆ خیزانیک تر گۆرا وه سه روکی خیزان له هه ولی ئه وه دا بوه که نه وه و مناله کانیان وه ک خۆیان بن وه ه لگری هه مان نه ریت و رۆشنیری بن که ناو خۆیاندا با بوه، ته نانه ت ئهم نه ریته تا ئیستاش له ناو هه ندی گه ل وه ژندا باوی ماوه، له چاخه دیرینه کاندای پهروره ده زیاتر کاریکی پراکتیکیانه بوه که میزاج به سه ریا زال بووه، میزاجی مرۆفه کانیش پابه ندی په زامه ندی ده ورو به ریان بوه، واته لادان له نه ریخی هۆزو تیره ریسوا یی شه ره مزاری ده رکردنی به دوا وه بوه

مرۆف وه ک بونه وه ریک بایلوژی له دایک ده بێت و وه ک بونه وه ریک ژیرو کۆمه لایه تی ده مریت، ئه وه ی له نێوان بون و مه رگدا یه ناوی مێژوه. گه شه و زۆریون وزینده گی و زاوژی و په ره سه ندن له دیارده کانی ژيانی مرۆف، له نێوان مرۆف و کاتندا مله لانیه کی درێژ هه یه و کاتیش له مرۆف کۆنتره، مێژووش وه ک مرۆف له دایکبوه، کهواته قوناغی سه رتا و

ژيان ساده و ساکار ودوور له نالوژي بوون دووچوړی پړوهده هه بوه ، پړوه رده ی کرداری: وابهسته بوه به بینراه کانهوه له هیږو پیداویسته کان که دایک وباوک پیی هه ستاون

یه کهم: پهروه ردهی k نظری

په یوه ندى به نه بيزاوه كانه وه هه بوه (غييات) ته ویش
قه شه يا كاهينه كان له رڼ ټاهه ننگ و پونه ټاينيه كانه وه
ته نجاميان داوه، ته مهش جوړيک له ټاسوده د پرونى
به خشيوه .

گهله نهتهوه سهرهتاييه كان بورنيكي فراونترين له نازادي بومنداله كانيان دهرهخساند وممارسه ي زوري ياري و جمو جوته كانيان ده كرد ولاساي كردنه وه ي باو بايرانيان به لاوه گرنگرتبو وه هر له منداليه وه لاساي كاري گه وړه كانيان ده كړدوه له كومه لگه شه رخوازه كان فيري جهنگ وناشتي خوازه كاننښ كاري دهستي وكشتوكال كړدن.

دووهم : په روه رده ی هزری

زیاتر ییروکه‌ی کرداری زāl بوه به‌سه‌ریاندا بۆ دابینکردنی بژئوی ژیانی خوڤان و خیزانه‌کانیان، ئەمه جیاوازی‌یه‌ی ڕیشه‌یی له نیوان نێرو مێدا دروست ده‌کردو راو کردنی ئازەلی درنده له‌لایه‌ن کورانه‌وه‌و گیانه‌وه‌ر بجوکه‌کانیش بۆ مێینه‌کان شه‌رو به‌رگری کردن بۆ پیاوان و دورستکردنی کوخ و وقاب و پێداوسته‌کانی تر له‌ قور بۆ مێینه‌کان.

سیئہم: پەروردهی رهوشتی وئانی

به همدند و رگرتی ئاکاری لای نه ته وه سه رتاییه کان لاواز بوه
 جگه له وهی پابهندی ژماره یه که له یاسای سروشتی بوون و
 کۆتوبه ندیان له سه ر ییروبا وه رو هه ئسوکه وتیان دانابوو،
 سور بوون له سه ر هه مان ئه و کوکوت و به ندانه که بگوازیته وه
 بۆ نه وه کانی دوا ی خو یان و به پیرو ز سه یر کردنی باوان
 و پیرگرتی گه وه ر کان یان و راستگویی و وه فاو گو تپایه لی
 سه روک هۆزو بنه ماله به گرنگ زانیوه . په ره ر ده ی ئیسلامی
 به ته نها سه رنجی له سه ر دونیای تاک نیه وه کو یۆنانه کان و
 رۆمانه کان ، وه به ته نهاش باسی ئاین ناکات وه ک
 ئیسرا ئیلیه کان به ئکو ئامانجی دین و دونیای تاکه ﴿ ت ت ت ٭
 ت ت ت ٭ ف ف ف ف ف ف الاعراف: 32

واته: ئەو پێغه‌مبەر، درودی خۆی لەسەر بێت، پێیان بڵێ: ئەو کێیە پۆشاک و زینەت و جوانیە خۆاییەکانی لە بەندەکانم حەرام کردووە، کە لە بنەرەتدا خۆی بۆی بە دیهێناون، هەروەها ئەو کێیە رزق و رۆژنە چاک و پاکەکانی حەرام کردووە (بۆرەهان مەجد امین 2004، لا 154)

ئامانج لەپەروردەى ئىسلامى پىگەياندى ئاگە لە روى
هزرى و ئاكارى و لاشەپى و...هتد تايتاوتت خاوهن بربرى
خوى بىت و ئازادانه رەفتار بكت و مافى بەرامبەر پىشئل
نەكات، پەروردەى باش پىتۆستى بە رەخساندى زىنگەى
لەبار هەبە لە پىناوگەشەكردنىكى دروست و چەسپاندى
بەها بالاكان.

په‌روه‌ده له‌ئیس‌لامدا به‌رپرسیارټی تاکه، تاکیش به‌رپرسه له
گه‌شه‌دان وپېش‌خستنی لایه‌نی هزری خوی به‌یټی ټه
ژینگه‌یه‌ی تایدا ده‌زی، په‌روه‌ده‌ی ئیس‌لامی گشتگیره
لایه‌نی (لاشه و رڼ و ژیری) ی ده‌گرټه‌وه، وابه‌سته‌نیه به
شوټن وکانه‌وه وابه‌سته به به‌ه‌موو زمان و جنگه‌به‌که‌وه.

پروگرامه سه‌رەتاییه‌کانی خۆتێدن بریتیه له قورئان و بیروباهر و شیعرو نحو و چیرۆک، ئێبن خلدون ئاماژەی به‌وه کردوه‌که خۆتێدنی قورئان له قوتابخانه سه‌رەتاییه‌کاندا گرنگه له‌گه‌ڵ په‌روه‌ده‌ی ئا‌کاری. هه‌روه‌ها ده‌لێت: قورئان بێ‌جێه‌ی فێر‌بونه و بێ‌دسته‌ مندا‌ل فێر‌بک‌ت

بواره کانی په روه رده ی ئیسلامی:

- 1- پورهدهی ئیمانی (بیرو باوهری پهرسته‌کان)
- 2- پورهدهی هزری (التریه العقلیه)
- 3- پورهدهی ئاکاری (ئه‌خلاق)
- 4- په‌وردهی ته‌ندروستی و لاشه (الجسمیه والصحیه)
- 5- په‌وردهی ده‌روونی (التریه النفسیه)
- 6- پورهدهی کومه‌لایه‌تی و یاساکانی خیزان (التریه الاجتماعیه وقوانین الاسره)

- 7- په‌روه‌ده‌ی جنسی (التریه‌ الجنسیه)
 8- له‌پښاو خیزانی ته‌ندروس‌ت وجیگر دوور بوون له
 گاریگره‌ دهره‌کیه‌کان و گرنګی به‌ بواره‌ جیاوازه‌کانی
 په‌روه‌ده‌و کارکردن له‌سهر‌ ټم‌ خالانه‌ی سهره‌وه‌ خیزان له
 ټامانجه‌ سهره‌کیه‌که‌ی خو‌ی نژیکه‌کاته‌وه‌ هه‌نگاو به‌ره‌و
 په‌روه‌ده‌کرنی تاک دهنیت و هیمای خیزانیکي ټارام و
 به‌ره‌مه‌ین نیشانده‌دات و کو‌مه‌لگه‌ش ټاراسته‌ی ټیج‌بایانه
 ده‌گرته‌ به‌ر .

- 1- په‌روه‌ده‌ی ئیمانی (پیرو باوه‌و په‌رسته‌شه‌کان)
په‌روه‌ده‌ی ئیمانی له‌سه‌ر دوو بنه‌ما بنیات‌راوه
یه‌که‌م: باوه‌و به‌ بنچینه‌کانی ئیسلام که‌له‌فه‌رموده‌که‌ی
(حه‌زرتی جوهریل)دا هاتوه، له‌گه‌ل ئه‌و مانایانه‌ی که‌
شو‌پیه‌وه‌ی بنچینه‌کانه،ئه‌مه‌ سه‌ره‌تای ده‌ست‌پیکردنی
گه‌شه‌ی م‌رو‌ف و کرانه‌وه‌ی ه‌زرو شارستانیه‌ته‌.
دووه‌م: باه‌ه‌ندبوون به‌ فه‌رزه‌کان و ره‌نگدانه‌وه‌ی له
خوره‌ش‌ت‌دا

ئامانج لەپەرۆردەى ئىمانى چەسپاندنى باوەڕىكى دروست و
دوور كەوتنەوه لە خورافاياتەكان، چونكە باوەڕ بەهەيڤى
كارىگەرى ناديار لە پێداويستى سەرەكەكانى دەرونى مەرفە
لەئىكۆلەينەوه فەلسەفى و دەرونىەكان ئاماژە بەوه دەكەن كە
باوەڕ سەرچاوەى ووزە و تواناو ئارامى، وه ئەوهى واى لە
پەرۆشواو كرده لە ناشارى دەرونىدا بن لاوازيانە بەبەها بالا و
پەرۆزىەكان و رۆچونيانە لە دۇنيا ويستى و لاوازى باوەر و
نەبۆنى هەژمۆنى ئىمانى، ئەم باوەرە وا لە تاك دەكات
يا بەندى رەنمايە ئابنەكان و جەيەجەيكرەديان بێت .

پهرووردهی هزری (التربیه العقلیه)

پەرۆردەى ژیری پڕۆسەى بنیاتنان و ئامادەکردنى فیکرى مئالە بۆ بەدەستخستى تىگەيشته زانسته کان به ئامانجى گهشه کردنى لایهنى زانستى و روشنیبرى له ئه نجامى چاودېرى کردنکى ته ندروستانه ی مئال

مرؤف تونای بیرکړدنه وهی به هیزی ههیه هه وه کو (تونای جسدی) که ده توانیت هه لسه ننگدن بؤ ده ورو پشی خوی بکات و له میموری هریدا بیهلینته وه و بؤ هه رکا تیک بیه وه بیگریته دواوه ، نه م توانایه هه ووه کو تونای جسدی له که سیکه وه بؤ که سیکي تر ده گوریت ، قورئان بؤ تیگه یشتنی مرؤفه کان له توانا هزیبه کانی داوای لیده کات روئی خوی له و باره دابی بیی چؤ ف چاروم: 8

دابه شېبونی توانا هزریه کان قورئان ئاماژهی بۆ کردوه:

1-توانای تأویل (قدرة التأویل) وټنهی سورهتی حه زرهي

يوسف

2- توانای بر کردنهوهه (قدره التدبر) افلا بتدبرو

القرآن النساء: ٨٢

3- توانای تنگه‌دشتن (قدره الفقه فله لا نفر من کل

فرقة طائفة لتفقهها في الدين، التوبة: ١٢٢

به واتای راهبانی منداڵ له رێگه‌ی ژماره‌یه‌ک و یستگه‌ی په‌روه‌رده‌یه‌وه، ئه‌و ئادابانه‌ی که ئیسلام جه‌ختی له‌سه‌ر کردۆته‌وه:

- 1- چه‌سپاندنی بنه‌ما ده‌رونیه‌کان وه‌ک (براهه‌تی ،سۆزداری، به‌خشین، لیبورده‌ی.....)
- 2- پابه‌ندبون به‌ ئادابه‌ کۆمه‌لایه‌تیه‌کانه‌وه‌ وه‌ک(ئادابی نان خواردن ،خواردنه‌وه‌،پوخسه‌ت خواستن ، دانیشتن ،گفتوگو‌کردن،سه‌ردانی کردن).....
- 3- رچاو کردنی مافه‌کانی به‌رامبه‌ر وه‌ک (دایک و باوک ، خزمان ، مامۆستا ،هاویری، دراوسی ،مافی گه‌وره‌و بچوک زینده‌وه‌ران)

به‌ندی سێیه‌م

هه‌له‌سه‌نگاندنی بابه‌ته‌کانی په‌روه‌رده‌ی ئیسلامی له ناوه‌نده‌کانی خویندن

(6 - 1) له‌سه‌ر په‌روه‌رده‌ و خێزان

په‌روه‌رده‌ی ئیسلامی ئامانجی ئه‌وه‌یه‌ تاک سیمای (العمل الصالح) وه‌ریگری، ئاین وه‌ک کارو کرده‌وه‌ بناسیت نه‌ک سروته‌ ئاینه‌کان و په‌رستشیک بێ رۆح به‌لام له‌م سه‌رده‌مه‌ی ئیستادا (عمل صالح) له‌ده‌ستی کارو به‌ره‌مه‌دا قه‌تیس کراوه ،تاک به‌هه‌مدارو به‌کار هه‌یه‌ر بێت، له‌ده‌رگا په‌روه‌رده‌یه‌یه‌کانی وه‌ک قوتابخانه‌ و په‌یمانگاو زانکۆ تیشک ده‌خه‌رتیه‌ سه‌ر راهبانی تاک تا بتوانیت له‌بوار یابوریدا چالاک و به‌ره‌مه‌یه‌ی بێت و ده‌رگاکی راگه‌یاندنیش کار له‌سه‌ر په‌روه‌رده‌کردنی به‌کار به‌ریکی گوته‌په‌له‌ ده‌که‌ن، به‌هاو ئاکاره کۆمه‌لایه‌تیه‌کان له‌ده‌رگا په‌روه‌رده‌یه‌یه‌کاندا په‌راوت‌خراون، پرۆگرامه‌کانی خویندن له‌و چوار چۆیه‌یه‌دا خۆیان ده‌بیننه‌وه‌، بابه‌تی په‌روه‌رده‌ی ئیسلامی قوناغه‌کانی بنه‌ره‌تی له‌سه‌ر بنه‌مای دروستکردنی تاک و گوته‌په‌له‌ی ریشه‌ی داننه‌نراوه‌، به‌لکو بابه‌ته‌کان به‌دیاسه‌وه‌ به‌هه‌ند نه‌گه‌راون و ئه‌وه‌ی که سروشتی مرۆف پێویستی بپێت که‌مه‌تر تیشکی خراوه‌ته‌سه‌ر، چونکه‌ ئاین پێداویسته‌یه‌کی مرۆفه‌ و توانای گوته‌په‌له‌ی بیروباوه‌رو ئاکاری هه‌یه‌، ئه‌و بابه‌تانه‌ی له‌په‌رتوکی قوناغی یه‌که‌مه‌دا باسکراوه‌ تیکه‌لاون و تیشک نه‌خراوه‌ته‌ سه‌ر چه‌ند بابه‌تیکی پێویست و بابه‌ته‌کان سه‌ر به‌ورد کراون ،ئامانج ته‌واو کردنی تیکستی په‌رتوکیکی بوه نه‌ک دروستکردنی تاکیک.

ئهو بوارانیه‌ی که په‌روه‌رده‌ی ئیسلامی جه‌ختیان له‌سه‌ر ده‌کات (حه‌وت بابه‌ته‌که‌ی سه‌ره‌وه‌) له‌په‌رتوکی قوناغی یه‌که‌می بنه‌ره‌تی له‌کۆی (19) بابه‌ت به‌م شێوه‌یه‌ی خواره‌وه‌یه

په‌روه‌رده‌ی ئیمانی: 9 بابه‌ت
ناونیشانی بابه‌ته‌کان(خودا خودامانه، مجد(د.خ)
په‌غه‌مبه‌رمانه، ئیسلام ئاینمانه،قورئان
په‌رتوکه‌مانه،بنچینه‌کانی ئیسلام ،بنچینه‌کانی باوه‌ر،باوه‌رمان
به‌په‌رتوکه‌ ئیسلامیه‌کان ،به‌خششه‌کانی خودای گه‌وره‌و سوپاسکردنی ،خودامان یه‌که‌)

په‌روه‌رده‌ی هزری 0 بابه‌ت
په‌روه‌رده‌ی ئاکاری: 7 بابه‌ت ناونیشانی بابه‌ته‌کان (قوتابی
راستگو ،دار چاندن ژینگه‌ ده‌پارێزیت ،ده‌سپاکی کرێکاریک
،به‌زه‌ی به‌ گیانه‌وه‌راندنا ،پاکو خاوتنی ،ره‌وشتی ناخواردن،
پاکو خاوتنی ژینگه‌ی خۆم ده‌پارێزم)

په‌روه‌رده‌ی کۆمه‌لایه‌تی و یاساکان: 3 بابه‌ت(رێزگرتی
دایباب ، هاوکاری ، سه‌ردانیک له‌گه‌ل باپیرم)

4- توانای بیر کردنه‌وه‌ (قدره‌ التفکر) به‌کار هه‌تانی
توان هزریه‌کان به‌مه‌به‌ستی گه‌شتن به‌ راستی ویتفکرون فی
خلق السموات والارض عمران: ۱۹۱

5- توانای بیر هه‌نانه‌وه‌(قدره‌ التذکر)
اذکروا نعمتي التي انعمت عليكم البقره: ۴۷ (احمد المهدی
وخرن، 1994، لا 81)

ئه‌م بوارانیه‌ به‌ کرده‌ی له‌ ئیسلامدا ئامازه‌ی پیکراوه‌و
جه‌خت کراوه‌ته‌وه‌ که له‌ قوناغه‌ جیاوازه‌کانی ته‌مه‌ندا پیاده
بکری، ته‌مه‌ش ده‌بێته‌ هوی به‌هه‌زیوونی لایه‌نی هزری .

2- په‌روه‌رده‌ی ئاکاری (ئه‌خلاق)
ئیسلام کرنگی زۆری به‌ په‌روه‌رده‌ی (ئاکار) ئه‌خلاق داوه‌ و
په‌واله‌ت له‌ بابه‌ته‌ کرنگه‌کان نیه‌ له‌په‌روه‌رده‌ی ئیسلامی دا
په‌روه‌رده‌ی ئاکاری به‌ رووخی ئاین یان رووخی قورئان
داده‌نریت ئامانجیش فێرکردنی بنه‌ما ئه‌خلاق و خوره‌وشه‌ت
و ئاکاره‌ و پێدانیه‌کانی مناله‌ تا ئاستی چه‌سپاندن و گه‌وره‌بوون
له‌گه‌لیدا په‌یوه‌ندی نیوان منال و دایک و باوک رێکخه‌ستی
په‌یوه‌ندیه‌ کۆمه‌لایه‌تیه‌کان له‌باته‌ سه‌ره‌کیه‌کانی په‌روه‌رده‌ی
ئیسلامیه‌.

له‌و په‌روه‌رده‌ ئاکاریه‌کانه‌ی ئیسلام جه‌ختی له‌سه‌ر ده‌کاته‌وه‌و
یاسای تایبه‌تیشی بۆ داناوه‌ بۆ پیاده‌کردن و رێکخه‌ستی

- 1- ئاکار جوانی له‌گه‌ل دایک و باوک
- 2- رێزگرتی، خاکی بون و لیبورده‌ی، سۆزداری
- 3- براهه‌تی
- 4- یاساکان(دراوسی ، سه‌ردان، خێزان، خواردن
وخواردنه‌وه‌ رۆیشتن و دانیشتن، مۆله‌ت خواستن،.....
- 5- ئه‌مانه‌ت پارێزی، نه‌پیتی پاراستن
- 6- ئه‌ده‌بی گفتوگو.....

ئامانجه‌کانی په‌روه‌رده‌ی ئاکاری

1- پێگه‌یانی نه‌وه‌یه‌کی خاوه‌ن ئاکاری جوان و
زیندو.له‌بواره‌کانی (لاشه ،زیری ، رۆحی کۆمه‌لاتی و
هه‌لچونه‌کان)

2- په‌روه‌رده‌کردنی تاک به‌ باشکردنی خوره‌وشتی
که‌هاوتابیت له‌گه‌ل بنه‌ماکانی ئیسلامدا.

3- پێشکه‌وتنی به‌رده‌وامی شارستانیه‌ته‌کان به‌ره‌وشتی
هاوسه‌نگ و ئاکاری به‌هه‌مدارده‌یه‌تی تاک والیده‌کات که
ده‌ستی له‌ ئاوادانکردنه‌وه‌ی زه‌وی دا هه‌بێت.

4- خاوه‌ن به‌هاکان خۆشه‌ویستن لای خالق
ومخلوق.

5- خۆشویستی په‌یامبه‌ر به‌ شوین که‌وتنی ووته‌و
ئاکاره‌کانی دروست ده‌بێت.

6- به‌خته‌وه‌ر بونی مرۆف له‌هه‌ردوو ژین.

7- پێگه‌یاندنی تاک تابتوانیت له‌گه‌ل ژینگه‌ی
ده‌روبه‌ردا هه‌لبکا و رێزگرتی له‌ هه‌موو مرۆفیک به‌ بێ ره‌چاو
کردنی ره‌نگ و ئاین و ئایدۆلۆژی و ژینگه

وانک لی خلق عظیم القلم: ۴
واته:

وعن ربي الدرداء: رن النبي ﷺ قال ((ما من شيء رقيق في
میزان المؤمن يوم القيامة من حسن الخلق، وإن الله ينجح
القاحش البز)) (سنن الترمذی، رقم الحدیپ 2004،
لپه‌ره‌454)

3- په‌روه‌رده‌ی کۆمه‌لایه‌تی و یاساکانی خێزان (التربيه
الاجتماعيه وقوانين الاسره)

مرۆف کیانیکی کۆمه‌لایه‌تیه‌ دروستکردنی په‌یوه‌ندی له‌ نیوان
تاکه‌کان یه‌کیکه‌ له‌ خاله‌ گرنگه‌کان

2- تیشک خراوه ته سهر به شیک له ئاکار که له په یوه ندیه کۆمه لایه کاندای خوی ده بینته وه و تاک سو دبه خشیان له چهند رفته رفته تاکدا وینا کردوه و گرنگی دان به سروته ئاینه کان بوه به هه موو، ئاین ده بینن له چهند قوناغیدا باسی ده ستونژ گرتن وله بهر کردن هاتوه.

3- گرنگیدان به په رسته ئاینه کان و فرهامۆشکردنی بابه ته زانسته کان، ده بینته هوی گرنگی دان به بانه گشییه کان و فرهامۆشکردنی هۆکاره کانی گه شتن به ئامانج له قوناغه دا.

4- په رتوکه کان که متر باسی هاندان و ههنگاو به رهو دا هینان ده که ن ته مهش ده بینته هوی تیکه لاد کردن هه ندی زاره وه و پ هیواپی و ده سته وسان بی ره هم دینن.

5- گرنگی دان به ئاین ته نها وه ک چهند ئاکاری کۆمه لایه تی، هۆکاره بۆ کپکردنی توانا و لیها ته وکانی فیروخا و له م سهر ده مه ی ئیستا دا.

6- ئه و بابه تانه ی که په یوه ندیان به خیزانه وه هه بیت ته نها س بابه ت باس له خیزان ده کات (2) بابه تیان له قوناغی یه ک و (1) بابه تیش له قوناغی شهش، سه باره ت به وینه کان له کۆی شهش په رتوکه که (8) وینه به کوانیتی و مانای نزمه وه له سه ر خیزان دا گیرا وه

ده ر نه جام:

1- خیزان ئه و شوین وجیگه یه سه ره تای ده سپنکی په یوه ندی وگه شه ی کۆمه لایه تی مندا له.

2- په رتوکی په ره ره ده ی ئیسلامی قوناغی بنه رته (1-6) ناتوانیت رۆلی گاریگه ربینیت له چه سپاندن و تیگه یشتن سهر ده میانه بۆ په ره ره ده به ها کان

3- په ره ره ده ی ئیسلامی به شیوه یه کی گشتگیرانه باس له رفته روه به ها کۆمه لایه تییه کان و ئیستا و ئاینده ی تاک ده دات

4- له رتیکه ی خیزانه وه به ها و خوو نه ریت و ئاراسته کان به جوانی و ته ندروسته وه ده گاته مندا ل، دایک و باوک وه ک پالوکه یه ک پالفته ی هه موو نه ریت و به ها نه خوا زاره وکان ده که ن و ئاکارو خووه نه خوا زاره وکان لاده بن وگه وه ره و مرواریه کان ده گه یه ننه منال. (خیزانی ئامانجدار)

5- خیزان تاکه شوینه بۆ مندا ل بۆ په ره ره ده ی مه به ستدار، سه ره تای قوناغی مندا لی خیزاترین قوناغی گه شه و هه ستیارتیرین قوناغی وه رگرتن و لاسای کردنه وه به له کاتیکدا هیچ ده رگایه کی تری په ره ره ده ی ناتوانیت رۆلی دایک و باوک ببینیت پاکترین پرۆسه ی گه شه و جوانترین ره فتار ده به خشیته مندا ل فیزیوونی زمان و سه ره تای لیها تویه کان له و ئیه ده ستپیده کات

پاسپارده کان:

1- به هیزکردنی لایه نی په ره ره ده ی خیزان (دایک و باوک) به ئه نجامدانی کۆر و سیمینار و و رکشوی تاییه ت، له لایه ن شاره زایان و پسپۆرانی بواری په ره ره ده

2- پالپشتیکردنی خیزان له رتیکه ی هۆیه کانی راگه یاندن (بیسترا و بینرا و) و به رزکردنه وه ی ئاسی هۆشیاری و به هه ند وه رگرتنی به ها کۆمه لایه تییه کان، به گرنگیه وه بروانیتیه رۆلی خیزان له پرۆسه ی په ره ره ده دا.

3- نه رکی وه زاره تی په ره ره ده ی حکومه تی هه رتیمی کوردستانه به دروستکردنی لیژنه یه کی پسپۆر بۆ سه ر له نوئ دا رشتنه وه به شه وانه ی په رتوکی په ره ره ده ی ئیسلامی قوناغی (1-6) بنه رته و رۆلی خیزان و بنه ماکانی په ره ره ده تیا دا ره نگ بداته وه.

ئه و بو ارانه ی که په ره ره ده ی ئیسلامی جه ختیان له سه ر ده کات له په رتوکی قوناغی دووی بنه رته ی له کۆی (17) بابه ت به م شیوه یه ی خواره ویه

په ره ره ده ی ئیمانی: 4 بابه ت

په ره ره ده ی هزری 4 بابه ت

په ره ره ده ی ئاکاری: 2 بابه ت

په ره ره ده ی کۆمه لایه تی و یاساکان: 7 بابه ت

چوار بو اره که ی تری په وه ره ده که ئیسلام گرنگی تاییه تیان پ ده دات فرهامۆش کرا وه له م ئاسته دا

په رتوکی قوناغی چواری بنه رته ی: له کۆی (14) وانه

په ره ره ده ی ئیمانی: 2 بابه ت

په ره ره ده ی هزری 5 بابه ت

په ره ره ده ی ئاکاری: 4 بابه ت

په ره ره ده ی کۆمه لایه تی و یاساکان: 3 بابه ت

په رتوکی قوناغی پینجه می بنه رته ی: له کۆی (17)

په ره ره ده ی ئیمانی: 3 بابه ت

په ره ره ده ی هزری 5 بابه ت

په ره ره ده ی ئاکاری: 5 بابه ت

په ره ره ده ی کۆمه لایه تی و یاساکان: 4 بابه ت

په رتوکی قوناغی شه شه م بنه رته ی: له کۆی (16) وانه

کۆی ئه و بابه ته په ره ره دیانه ی له پرۆگرامی په ره ره ده ی ئیسلامی قوناغی (1-6) باسکرا و

په ره ره ده ی ئیمانی: 2 بابه ت (بنچینه کانی باوه ر، کوره که ی جینیشین)

په ره ره ده ی هزری 5 بابه ت (له ناوه پرۆزه کانی خودا، سوره تی (الجحی) سوره تی ئه لشه رح، چهند وینه یه ک له خۆنه ویستنی ها وه لان، سوره تی الکافرون،)

په ره ره ده ی ئاکاری: 2 بابه ت (زانا و سته مکار، کاری به سوود)

په ره ره ده ی کۆمه لایه تی و یاساکان: 6 بابه ت (خیزی چاکه له گه ل دایاب، نه ریته کانی سه ردان، دوور که و تنه وه له فیز لیدان، یه کسان و ریزگرتن له مافی خه لک، چاکه کردن، کشو کالکر)

ئاسته کان

ب/ ئیمانی ب/ هزری ب/ ئاکاری ب/ کۆمه لایه تی
ب/ ته ندروستی ب/ ده رونی
ب/ جنسی

قوناغی یه که م	9	0	7	3
0	0	0		
قوناغی دووه م	4	4	2	7
0	0	0		
قوناغی سییه م				
قوناغی چواره م	2	5	4	3
0	0	0		
قوناغی پینجه م	3	5	5	4
0	0	0		
قوناغی شه شه م	2	5	2	6
0	0	0		
کۆی گشی	21	19	20	23
هه لسه نگاندنی په رتوکی په ره ره ده ی ئیسلامی قوناغی بنه رته ی (6-1)				

1- به شیوه یه کی گشی په رتوکه کان له چوار چیه ی په رستش و ئاکاری تاکدا قه تیس کرا وه به شیوه ی نه رک و بریار، زۆر لیکردن و ته مبه لی کاردا نه وه کان ده بن.

4- ثاين وهك رهفتار نهك وهك ميژوو مامهلهي لهگه‌ندا بكرت له قوتابخانه و ده‌زگاني تري په‌روه‌ده و مزگه‌وت.

سه‌رچاوه‌كان:

قورئاني پيرۆز

- 1- ئينسايكۆپيدىي كۆمه‌لناسى ، د.ئحسان مجد ئه‌لحه‌سه‌ن ، وه‌رگيزان ، ده‌زگاي چاپ وپه‌خشي سه‌رده‌م ، چ1 2012 كوردستان – سلېماني
- 2- به كۆمه‌لايه‌تي كردن و گه‌شه‌ي منداڵ ، د.احمد علي حه‌مه‌بابان وئه‌واني تر، چاپخانه‌ي تاران ، چ1 2017.
- 3- په‌روه‌ده‌كړني منداڵه‌كانمان له‌چوار چتوه‌ي خيژان و گۆمه‌نگه‌و قوتابخانه‌دا، عه‌زىز عبدالله رسول، چاپخانه‌ي چوار چرا، 2014،
- 4- سايكۆلۆژياي په‌روه‌ده‌يي تيورو پياډه‌كړني سه‌ره‌كي، د.عبدالحمّن عدس .د.يوسف ئه‌لقتمى، وه‌رگيزان، زانست بۆ كتيب وچاپه‌مەنى، چ1، 2013.
- 5- ته‌فسيري ئاسان بۆ تيگه‌يشتنى قورئان، بورهان مجد امين، نشر احسان 2004
- 6- رېبازه‌كاني توژينه‌وه‌ي زانستى له كۆمه‌لناسيدا، د.گاهر حسۆ زبيارينوسينگه‌ي ته‌فسير، هه‌وليز، چ1، 2018، سه‌رچاوه‌ عه‌ره‌بيه‌كان:
- 7- الاسره وترييه الطفل. د هدى محمود الناشف، دار الميسيره للنشر والتوزيع، عمان، ك2 2011
- 8- القيم التربويه في السيره النبويه، پ.د.مهدي رزق الله احمد ، الرياج، ك1 2012
- 9- التربيه عبر التاريخ من العيور القديمه حتى اوائل القرن العشرين، د.عبدالله عبد الدائم، دار العلم للملايين، بيروت/لبنان، ك5، 1983.
- 10- بناء الاجيال ، كتاب البيان ، سلسله تيدر عن مجله البيان، د. عبدالكريم بكار، مكتبه الملك فهد الوگنيه ك1، 2002.
- 11- تربيه الطفل في الاسلام ، عبدالسلام عطوة الفندى، دار ابن الحزم، بيروت /لبنان، 2008، ك1
- 12- تاريخ الحجاره الاسلاميه و الفكر الاسلامي، د.ابو زيد شبلي، مكتبه وهبه، القايره، 2012
- 13- المعهد العالمى للفكر الاسلامى بالتعاون مع الجمعيه العربيه للتربيه الاسلاميه ، پ.د.احمد المهدي ورخون، القايره، ك1 1994.
- 14- التربيه من منظور ومنهجيه اسلاميه، د. مصطفى ابو سعد، شركه الابداع الفكرى/كويت، ك1، 2018،
- 15- سنن الترمذى، مجد بن عيسى بن سوره الترمذى، مكتبه المعارف للنشر والتوزيع، الرياض
- 16- صحيح مسلم ، الامام الحافظ ابى الحسين مسلم بن الحجاج، بيت الافكار الدوليه، الرياض 1998.
- 17- موسوعه الام في تربيه الاولاد في الاسلام ، د. احمد مصطفى متولى، دار ابن الجوزى، القايره ط، 2005
- 18- سه‌رچاوه‌ ئه‌لكترۆنيه‌كان: النظرية التربويه معناها ومكوناتها، پ.د.ماجد عرسان الكيلاني، www. Alukah.net
- 19- د.عبدالله ليوز، محاضرات في علوم التربيه ، جامعه قاصدي مرياح ورقله، كليه العلوم الانسانيه والاجتماعيه ، قسم علم النفس وعلوم التربيه، <https://fshs.univ-ouargla.dz/ar-16> گۆفاره نامه‌ي ماسته‌رو دكتورا:
- 20- دور القيم الاجتماعيه في الوقايه من الجريمه، سعيد علي الحسنيه، رساله الماجستير من جامعه نايف العربيه للعلوم الامنيه /1426هـ.
- 21- مباحث في طرائق تدريس التربيه الاسلاميه واساليب تقويمها، د.عادله علي ناجى السعدون، مجله ، الاستاذ، العدد (203) لسنة 2012.